

*Însemnări din Sodoma – Fecunditatea începutului prozei literare a lui
Ștefan Agopian*

Lect. dr. Laurențiu ICHIM
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Summary: Ștefan Agopian’s literary prose is as difficult to categorize as the manner of the writer to consider and describe himself as the author. The specificity of this text, Notes from Sodom, resides, as we will try to prove, in the reinvention of the meta-text - used not only as a narrative, but also as a substance of writing, and also in anticipation of other later versions of the writer’s metafiction with historiographic shade.

Keywords: *literary narrative, meta-text, historiographic metafiction, diegesis.*

Cititorul care urmărește distribuția romanelor lui Ștefan Agopian, în spațiul tipografic al celor două volume de *Opere* [1], înțelege că scriitorul, eludând traseul sinuos al editării fiecărui volum de proză literară în parte, își regizează, cu atenție demnă de semnificația în sine și de caracterul integrator – definitoriu în raport cu întreaga creație a unui autor, apariția completă a prozei sale romanești.

Mizează, cu alte cuvinte, pe un efect de receptare anume, și pe cititorul suficient de experimentat pentru a identifica etapele unei cronologii interne a operei motivată nu numai cronologic, cât și po(i)etic. Dispunerea pe verticala paginii tipărite a titlurilor induce privirii lectorului o mișcare de *glissando* susținută, (in)discret, de un agent parateatral esențial al receptării: subtitlurile.

Exceptând eventual secvențele de teatru (care, la o adică, pot fi considerate, și ele, experimente de redistribuire a componentelor romanești în spațiul textului dramatic), se cuvine remarcat, din capul locului, principiul po(i)eticității emergente drept instrument principal și clarificator al traseului creator a lui Ștefan Agopian.

Citite pe orizontală, într-o redistribuire paratactică pe care o considerăm în egală măsură necesară, deși pagina tipografică nu o permite ca atare, titlurile și, mai ales, subtitlurile, induc ideea unei deveniri po(i)etice riguroase centrate pe problematica, conceptele și strategiile scripturale ale narativității.

Coordonarea evidentă dintre *Însemnări din Sodoma* (un fel de roman), *Ziua mâniei* (Roman), *Manualul întâmplărilor* (un altfel de roman) și *Tache de catifea* (Roman), din volumul I, se continuă, în volumul al doilea, cu titluri simple, fără marcaj paratextual suplimentar, care denotă o firească autonomizare a scriiturii romanești în raport cu procedurile de narativizare devenite, de acum, substanța însăși a textului. Mai mult, după *Sara* și *Tobit*,

Fric reprezintă despărțirea lui Agopian de formula literară care l-a consacrat.

Principiul disunerii prismatice a componentelor acestei aventuri exemplare a unei scriituri ea însăși cu totul particulară nu intră-n contradicție nici cu ideea de cronologie, nici cu cele două secvențe legitimoare – *Realismul magic: triumful imaginației și al fanteziei* – text redactat de Eugen Negrici, care deschide volumul unu, și *Dosarul de presă* care îl încheie pe ce de-al doilea. Ambele dau greutate metatextuală romanelor și sunt completate de datele biobibliografice ale autorului, prezente în ambele volume de *Opere*. Se naște, astfel, un portret *ad-hoc* al scriitorului, prin prisma romanelor sale, elaborat po(i)etic și cronologic, multiplu fațetat, bazat pe un continuum și simultan pe o necesară diferențiere creatoare.

Intenția de portretizare în spațiul și cu instrumentele literaturității este evidențiată imediat de aparatul paratextual rafinat al primei vârste po(i)etice a narațiunii agopiene, *Însemnări din Sodoma (Un fel de roman)*.

Considerat o structură de tip nucleic-anticipatorie a romanelor ulterioare, ficțiunea metatextuală *Însemnări din Sodoma* „conține, în nuce, toate temele recurente în operele lui Ștefan Agopian.” [2] Însă are relevanță tangențială, în opinia noastră, în raport cu avatarurile românești ale metaficțiunii istoriografice și, mai mult decât atât, pe lângă sensurile la suprafață, evident parabolice, dublate de un marcaj antiideologic emfatic ce atenuază textualismul ca practică a scriiturii, nu întrunește unanimitatea criticilor în ceea ce privește apartenența arhitextuală.

Suită de povestiri autonome sau roman, *Însemnări din Sodoma* ilustrează, în mod evident, faptul că Agopian „își privește opera ca o carte continuă, punctual individualizată de entități diferite, dar care comunică între ele, sunt alimentate de aceeași substanță și menite regresivii în aceeași materie originară” [3].

E drept că *memoria generică* a literaturii s-a transformat, în proza literară a lui Agopian, într-o po(i)etică narativă *sui generis*, pe care *însemnări din Sodoma* o poartă, fie ca o „excelentă parabolă a ruinării unei dictaturi” [4], ca o distopie, la rândul ei, distopică, fie ca un experiment edificator asupra stilului și al *dicțiunii* imaginarului specific agopiene.

Pe scurt, *Însemnări din Sodoma* reprezintă istoria metatextuală a devenirilor egal îndreptățite ale unei dictaturi și ale unei revolte cu substanță livrescă semnalată chiar din titlu și care va deveni obiectul unei rescrieri postmoderne.

Mai mult, dezbateră de principii și ilustrare exemplară a unor prototipuri umane cu valoare emblematică – *Marele Pedagog, eroul revoluției, procurorul revoluției, președintele noului stat și consilierul pe probleme intelectuale, cetățeanul simplu*, care nu știe ce să facă cu așa-zisa libertate garantată de statul-penitenciar, *șeful Siguranței statului și – Artistul* – din prima secvență, *Artistul în Macedonia (povestea unei revoluții)* este refractată strategic în

următoarea istorisire. *Viața la oraș* pune în scenă relativ aceleași personaje care, cu nume schimbate, evoluează acum, intradiegetic, într-o poveste (aparent simplă) cu oameni obișnuiți, dar care evocă, prin detalii narative și prin atmosfera de ansamblu, viața sub dictatura comunistă. Și nu mai puțin, prin inserturi metatextuale de dimensiuni mici, anunță existența certă, supradiegetică, a Artistului.

Scrisorile din Sodoma reprezintă un metatext ce pune în dezbatere principalele categorii ale narativității literare nutrit cu substanță livrescă, preluat și amplificat în romanul *Ziua Mâniei*, iar *Însemnări din Sodoma* demonstrează din nou versatilitatea scriiturii agopiene, capabile să rescrie (in)aparent un text cu autoritate morală și religioasă puternică – Lot, cel care, în povestea biblică, se salvează din condamnată cetate a Sodomei, se sacrifică, aici, în calitate de polițai al orașului, pentru salvarea acestuia.

În fine, *Bâlciul spiritual* amestecă dezinvolt rescrierea postmodernă, procedurile consacrate ale parodiei și parabola pentru a crea un tip de anti-structură narativă bazată pe heterotopie ce (re)pune în discuție povestea nașterii lui Iisus – epifanie ratată de toată lumea, căci magii sunt orbi, steaua nu a apărut pe cer iar Artistul nu mai poate (sau nu mai vrea) să atribuie o suprasemnificație care să dirijeze simbolurile și personajele istoriei (ca altă dată, în altă carte) sacre.

Cert este că simbolurile culturale s-au opacizat în această parabolă despre dictatură și tirania politică, dar și despre *tirania semnificativului* (cu o sintagmă a lui Nicolae Manolescu, aplicată convenției romanului realist).

Eliberarea va fi, prin urmare, una dublă: în raport cu ideologicul și cu structurile narative tradiționale, producătoare de sens.

Note

1. Agopian, Ștefan, *Opere I, (Însemnări din Sodoma, Drumul, Republica pe eșafod, Ziua Mâniei, Manualul întâmplărilor, Tache de catifea), și Opere II, (Sara, Tobit, Fric)*, Ed. Polirom, Iași, 2008.
2. Mușat, Carmen, *Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Ed. Paralela 45, Pitești, 1998 p. 138.
3. Ivăncescu, Ruxandra, Ștefan Agopian. *Monografie*, Ed. Aula, Brașov, 2000, p. 20.
4. Cristea, Radu Călin, Ștefan Agopian, *Însemnări din Sodoma*, în „Jurnalul literar”, nr. 29-32/1994.

BIBLIOGRAFIE

1. Agopian, Ștefan, *Opere I, (Însemnări din Sodoma, Drumul, Republica pe eșafod, Ziua Mâniei, Manualul întâmplărilor, Tache de catifea), și Opere II, (Sara, Tobit, Fric)*, Ed. Polirom, Iași, 2008.
2. Cristea, Radu Călin, Ștefan Agopian, *Însemnări din Sodoma*, în „Jurnalul

literar", nr. 29-32/1994.

3. Ivăncescu, Ruxandra, *Ștefan Agopian. Monografie*, Ed. Aula, Brașov, 2000.
4. Mușat, Carmen, *Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Ed. Paralela 45, Pitești, 1998.